

ŞARK MESELESİ VE EMPERYALİSTLERİN TÜRK POLİTİKASI

Emruhan Yalçın*

ÖZ

Doğu Sorunu veya Şark Meselesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmaya başlamasıyla, 19. yüzyıldan sonra ortaya çıkan uluslararası diplomatik bir sorundur. Şark Meselesi, siyasi bir terim olarak, ilk defa 1815 yılında, Viyana Kongresi'nde kullanılmıştır. Temeline ve kapsamına ilişkin değişik görüşler de ileri sürülmüştür. É. Driault'a göre Şark Meselesi Haçlı Seferleri'ne değinilen Doğu-Batı mücadelesinin evresidir. A. Sorel, Avrupa için Şark Meselesi'nin Osmanlı Türklerinin Avrupa'ya ayak basmasıyla başladığını öne sürer. M. Lhéritier ise Şark Meselesi'ni önemli bir yol kavşağı olan Doğu Akdeniz'in özel jeopolitik konumuna dayandırır. Bununla birlikte tarihçiler genellikle Şark Meselesi terimini büyük devletlerin Osmanlı toprakları üzerindeki rekabetinden kaynaklanan bir dizi bunalımı nitelendirmek için kullanırlar.

Anahtar Kelimeler: Şark Meselesi, Türk, Hristiyan, Osmanlı, Megali İdea.

THE EASTERN QUESTION AND THE TURKISH POLICY OF THE IMPERIALISTS

ABSTRACT:

The Eastern Question, in European history, encompasses the diplomatic and political problems posed by the decay of the Ottoman Empire. The expression does not apply to any one particular problem, but instead includes a variety of issues raised during the 18th, 19th, and 20th centuries, including instability in the European territories ruled by the Ottoman Empire. The Eastern Question is normally dated to 1774, when the Russo-Turkish War (1768–1774) ended in defeat for the Ottomans. As the dissolution of the Ottoman Empire was believed to be imminent, the

* Akademisyen, emruhan2004@gmail.com
iThenticate sistemi tarafından taranmıştır.

European powers engaged in a power struggle to safeguard their military, strategic and commercial interests in the Ottoman domains. Imperial Russia stood to benefit from the decline of the Ottoman Empire; on the other hand, Austria-Hungary and the United Kingdom deemed the preservation of the Empire to be in their best interests. The Eastern Question was put to rest after World War I, one of whose outcomes was the collapse of the Ottoman Empire.

Keywords: Eastern Question, Turkish, Christian, Ottoman, Megali İdea.

GİRİŞ

Türk devletlerinin Batılı devletlerle münasebetleri, Batı dünyasında, Batılı insanın kafasında oldukça menfi bir *Türk imajının* doğmasına, şekillenmesine ve bilahare bir Türk düşmanlığına dönüşmesine sebep olmuştur. Albert Sorel'in şu ifadeleri bu düşmanlığın temelinde kıskançlık, haçlı ruhu gibi duyguların yattığına işaret etmektedir:

“Türkler, Avrupa’da görünür görünmez ortaya bir Şark Meselesi çıktı... Papazların ve küçük küçük zorbarların idaresine kendisini rahatça teslim etmiş, şarabını içip uyuklayan Avrupa’nın kapısından içeri giren bu dipdiri, erkek güzeli insanlar; yepyeni bir nizam içinde akıp gelen başarılı muazzam kuvvetler, o zamanki Avrupa’nın örümcekli ve bulanık kafasında bir şok tesiri yaparak onda şifa bulmaz bir dehşet hastalığı(!) doğurmuştur. Türklerin, uyuklayan Avrupa’nın afyonunu patlatması hadisesi öylesine derin bir tesir yapmıştır ki, aradan yedi asır gelip geçmiş olmasına ve bir gün eski dipdiri delikanlının, ‘hasta adam (!)’ şekline sokulmasına rağmen, Avrupa’nın yirminci batın torunları dahi bu Türk hastalığından, Türk şokundan tamamen şifa bulamamıştır” (Sorel, 1889: 6).

Batı dünyasının 16. yüzyıla kadar Türkler karşısında zayıf düşmesi, kilisenin beslediği haçlılık zihniyetinin Batılı devletlerin politikalarını şekillendirmesi, özellikle 16. ve 17. Yüzyıllardan sonra ortaya çıkan sömürgecilik politikasının emperyalizme dönüşmesine yol açmıştır. 1683’deki II. Viyana kuşatması ve bunun akabinde uğranılan büyük yenilgi ile 1699 yılında imzalanan *Karlofça Antlaşması* Batılı devletlerin *Türk Politikalarını* tespitinde adeta bir dönüm noktası olmuştur.

Osmanlı’nın, 17. Yy. sonlarından itibaren girdiği savaşlardaki yenilgileri ve toprak kayıpları, ekonomisinin bozulması, dönemin teknolojik gelişmelerini takip edememesi imparatorluğun geleceğine yeni bir yön vermiştir. Osmanlı yönetiminin bu dönemde, her ne kadar büyük devletler arasında uyguladığı denge politikası,

imparatorluğun yıkılmasını geciktirmiş ise de; Rusya karşısında alınan ağır yenilgiler, Berlin Kongresi'nden sonra İngiltere'nin Osmanlı toprak bütünlüğünü koruma politikasını terk ederek bu toprakları ya kendi eline geçirme, ya da bu topraklar üzerinde kendisine bağlı peyk devletler kurulmasını teşvik etme politikasına yönelmesi imparatorluğu hızlı bir çöküşe itmiştir (Armaoğlu, 1964: 277).

Batılı Emperyalist Devletlerin Osmanlı Politikaları

17.yüzyılın sonlarından itibaren, imparatorluk olma özelliğini kaybeden Osmanlı Devleti toprakları üzerinde İngiltere, Rusya, Avusturya ve Fransa'nın bir menfaat mücadelesine girdikleri görülmektedir. Osmanlı toprakları adeta bu devletlerin menfaatlerinin çatıştığı odak noktasına dönüşmüştür. Çünkü Osmanlı toprakları, sahip olduğu ekonomik potansiyelin yanında Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarını birbirine bağlayan kara ve deniz yollarına sahip olmasıyla jeostratejik bir öneme sahipti. Kontrolü altında bulundurduğu İstanbul, Çanakkale boğazları ile Karadeniz ve Akdeniz'i birbirine bağlamakta, Suriye, Irak ve Süveyş üzerinden Hindistan'a kadar uzanabilmektedir. Bu özelliklerinden dolayıdır ki, Osmanlı toprakları tarih boyunca büyük devletlerin özel ilgisini çekmiş ve onların arasında başlıca çatışma alanını teşkil etmişti.

18. yüzyılın sonlarına doğru, Osmanlı Devleti'nin hızla gerilemesi ve zayıflaması, Batılı büyük devletlerin Osmanlı Devleti'ne yönelik politikalarını değiştirmek gereğini doğurmuştur. Tek bir devletin Osmanlı topraklarındaki iç çekişmelerden yararlanarak nüfuzunu artırmasından çekinen Batılı büyük devletler, bir süre daha var olan stratejik dengeyi korumaya yönelik bir politika benimsemişlerdir. Osmanlı Devleti'nin güçsüz konumundan dolayı toprak bütünlüğünü Batı'ya dayanarak sürdürmesi ve bunun karşılığında ödünler vermesi, büyük devletlerin daha çok işine gelmiştir. Mısır Hidivi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'ya karşı Osmanlı Devleti'ni desteklemeleri, Fransa ve Britanya'nın Rus ilerlemesini durdurmak için Kırım Savaşı'nda (1853–56) Osmanlı Devleti'nin yanında yer almaları, 93 Harbi'nde (1877–78) Osmanlı Devleti Rusya'ya yenilince büyük devletlerin araya girmesi hep bu ara politikanın bir ürünü olmuştur. Ne var ki, bu durum çok uzun sürmemiş, Osmanlı Devleti daha fazla dayanamayarak kendisini savunamayacak hale gelmeye ve parçalanmaya başlamıştır.

Rusya'nın Osmanlı Devleti Üzerindeki Emelleri ve Politikaları

Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasında en büyük pay sahibi olan emperyalist devletlerden birisi Rusya olmuştur.

Emruhan Yalçın

Rusya'nın, Büyük Petro'dan (1689-1725) itibaren takip ettiği yayılma politikaları nedeniyle Osmanlı toprakları hedef haline gelmiştir. 16. yüzyılda ortaya atılan *Moskova-Üçüncü Roma* ideali ile Rusya'nın *Bizans'ın varisi* olacağı iddiaları; bu amaçla İstanbul ve Boğazları ele geçirmek veya hiç olmazsa boğazları Rus kontrolü altında bulundurmak, Rus siyasetinin ana ilkelerinden biri olmuştur. (Çay, 1996: 1-7).

Rusya'nın Osmanlı toprakları üzerinde genişleme ve boğazlar yoluyla sıcak denizlere inme politikası, Osmanlı Devleti'nin zayıflayıp yıkılmasında başlıca etken olmuştur. Rusya hedefine ulaşabilmek için Osmanlı topraklarındaki millî ve dinî azınlıkları bağımsızlık yolunda kışkırtıp desteklemiş, güneye inmek için iki istikameti kullanmıştır. Her iki istikamette de Osmanlı toprakları vardı. Bunun için kendine engel gördüğü Osmanlı Devleti'ni etkisiz hale getirmek istiyordu. Bu istikametlerden birisi Kafkaslar olup, bu istikamette hedefine ulaşabilmek amacıyla Ermenileri kullanmıştır. İkinci istikamet Balkanlar ve boğazlar olmuştur ki, burada da Ortodoks camiasını ve Slav ırkını kullanmıştır.

Çağdaş teknolojiyi transfer etmekte ve uygulamakta erken davranan Rusya giderek güçlenmiş, buna karşılık Osmanlı Devleti ise zayıflamıştır. Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan (1774) sonra Rusya'nın Osmanlı topraklarında yaşayan Ortodoksların haklarını korumaya kalkması Rus etkisini artırmıştır. Rusya'nın 1854 Kırım Harbi'nden sonra ortaya koyduğu *Pan-Slavizm* politikaları, Rus milliyetçiliği ve Ruslaştırma politikasına dönüşmüş, Balkanlarda ve Kafkaslardaki kavimleri kışkırtarak desteklemeye çalışmıştır. Bölgedeki etnik yapı ve Ortodoks ortam da Rusların çıkarlarına uygun durum yaratmıştır. Böylece, bu politikalara bağlı olarak sık sık Osmanlı-Rus savaşları yaşanmıştır. Her savaş da Osmanlı Devleti'nin yenilgisi ile sonuçlanmış ve her savaştan sonra bir Balkan kavmine özerkliği veya bağımsızlığı verilmek zorunda kalınmıştır. Osmanlı Devleti; güçlü olduğu dönemlerde tek başına Rusların güneye inmesine engel olurken, zayıf olduğu dönemlerde de Rusya'nın Osmanlı Devleti üzerindeki emelleri ve politikaları ile zıt politika izleyen İngiltere, Fransa ve Avusturya-Macaristan gibi Avrupalı büyük devletlerin yardımıyla Rus yayılmasını durdurmaya çalışmıştır (Yalçın, 2014: 71-72).

Fransa'nın Osmanlı Devleti Üzerindeki Emelleri ve Politikaları

Dönemin büyük devletlerinden Fransa da takip ettiği politikalarla Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasını kolaylaştırmıştır. Osmanlı, 1535 yılında hiçbir Avrupa devletine

tanınmayan ve Kapitülasyon adı verilen ticari ve adli imtiyazları ilk defa Fransızlara vermişken Fransa, daha Kapitülasyonların verildiği tarihten bir yıl sonra, Türklerin en büyük rakibi ve düşmanı ile anlaşarak onun Türkler aleyhine yaptığı faaliyetlerine iştirak etmiştir (Karal, 1983: 21) Fransız Devrimi'nden sonra başlayan savaşlar sırasında Osmanlı tarafsız kalmışken Napolyon Bonaparte 1798'de Mısır'ı işgal etmiştir. İngiliz politikalarına paralel olarak Osmanlı topraklarına yerleşerek yeni sömürgeler elde etmeyi ve mevcut sömürgelerini korumayı amaçlayan Fransa aynı şekilde, 1830'da Cezayir'i, 1881'de Tunus'u, 1912'de Fas'ı Osmanlı topraklarından kopararak sömürgeleştirmiştir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında da Osmanlı Devleti'nin paylaşımına ilişkin gizli antlaşmalara katılarak büyük pay alan Fransa'nın tarihteki Osmanlı politikaları hep Türkler aleyhine olmuştur. Fransa pek çok olayda Osmanlı Devleti'ni kendi menfaatleri için kullanacağı bir paravan veya alet gibi görmüş, fırsatını bulunca emellerini gerçekleştirmekten çekinmemiştir (Yalçın, 2014: 73; Turan vd. 2007:18-42).

İngiltere'nin Osmanlı Devleti Üzerindeki Emelleri ve Politikaları

İngiltere ise; 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'na kadar, kendi menfaatleri gereği Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü savunurken, bu tarihten itibaren Osmanlı topraklarının parçalanması ve bu parçaların kendi himayesine girmesi yönünde hareket etmeye çalışmıştır. İngiltere, Osmanlı topraklarının ve stratejik öneme sahip boğazların Rusya'nın kontrolü altına girmesini engellemek için Mısır'a ve Kıbrıs adasına yerleşerek Osmanlı toprakları üzerindeki rekabeti artırmıştır (Armaoğlu, 1964: 133-139). Rusya'nın kışkırtmasıyla Balkanlarda çıkan isyanları desteklemiş, ancak tek başına veya Fransa ile birlikte, Osmanlı topraklarının başka bir devletin eline geçmesine hiçbir zaman razı olmamıştır. 1915-1917 yıllarında, Osmanlı topraklarının paylaşımı antlaşmalarına iştirak etmiş ve Birinci Dünya Savaşı yenilgisinden sonra, Osmanlı topraklarının en önemli ve kritik bölgelerini işgal etmiştir (Yalçın, 2014: 73-74). Osmanlı memleketinde etnik ve dinî meselelere el atarak, bugün hâlâ çözümlenmemiş durumda bulunan Ermeni ve Kürt nifak tohumlarını ekmiştir. İngilizlerin bu siyaseti diğer Batılı devletlere de örnek teşkil ettiğinden, Osmanlı'nın siyasi ve ekonomik çöküşünü hazırlayan bir takım projeler hayata geçirilmiştir.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Osmanlı Devleti Üzerindeki Emelleri ve Politikaları

Emruhan Yalçın

Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan topraklarına göz dikip bu bölgeden Ege'ye uzanmak isteyen Avusturya Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı ordularının 1683'deki Viyana bozgununa ve ilk Osmanlı geri çekilmesine sebep olan devlettir. Balkanlarda benzer emeller besleyen Rusya ile menfaatleri çakışmış, 1908'de Bosna-Hersek'i Osmanlı'dan koparmıştır. Daha sonraki dönemlerde Rusya ile ittifak yaparak Osmanlı Devleti'ni Avrupa'dan atmak için ortak hareketlere girişmişlerdir.

Özet olarak ifade etmek gerekirse, “Osmanlı tebaası olan Gayrimüslimlerin himayesi”, “kutsal yerler meselesi”, “ekonomik imtiyazlar temini”, “kapitülasyonların genişletilmesi”, “Hristiyan azınlıkların bağımsızlık mücadelelerinin desteklenmesi”, “Osmanlı İmparatorluğu'nun paylaşılması projeleri” Batılı devletlerin emperyalist politikalarının esaslarını oluşturmuştur. Büyük devletler, emellerine ulaşabilmek için Osmanlı Devleti'ni kültürel, ekonomik, siyasi baskı metotlarıyla yıpratıp güçsüz ve korumasız duruma getirmiş, askerî baskı metotlarını da kullanarak nihai amaçlarına ulaşmışlardır (Yalçın, 2014: 75).

Çarlık Rusya'sı, İngiltere, Fransa, Avusturya-Macaristan gibi devrin güçlü devletlerinin, dünyanın büyük parçalarını ele geçirme yarışına girdikleri bu dönemde Osmanlı, Avrupa devletlerinin müdahalelerini önlemek için büyük çaba sarf etmiş, bunu da sömürgeci devletlerin menfaat çatışmasından faydalanmak suretiyle gerçekleştirmeye çalışmıştır. Devletin kurtarılması amacıyla, 1839 *Tanzimat Fermanı* ve 1856 *Islahat Fermanı* gibi bir takım ıslahat hareketlerine girişmiştir. Tanzimat Fermanı nispeten iç zorunluluklardan doğmuş olmasına karşın, Islahat Fermanı doğrudan doğruya Batılıların müdahalesiyle hazırlanmış ve ilan edilmiştir. Ancak alınan bu tedbirler Batılı devletlerin müdahale amaçlarını ne ortadan kaldırmış ne de geciktirebilmiştir. 1856'dan sonra Osmanlı Devleti'nin tarihi, bir “Müdahaleler Dönemi” olarak adlandırılabilir. Uygulamadaki eksiklikler ve aksamalar içeride hoşnutsuzluğun artmasına sebep olurken, dışarıda da olumsuz gelişmelere gerekçe teşkil etmiştir (Berkes, 1982: 207-224).

20. yüzyıla gelindiğinde Şark Meselesinin odak noktası Balkanlar'a, Arap dünyasına ve Boğazlar ile Anadolu'ya kaymıştır. 23 Temmuz 1908'de İkinci Meşrutiyet ilan edilerek “İttihat Terakki Dönemi”nin başlamasından itibaren yeni ayaklanmalar ile Trablusgarp (1911) ve Balkan Savaşları (1912-1913) çıkmış, bu savaşlarla Osmanlı büyük topraklar kaybetmiştir. Bulgarların Çatalca'ya kadar ilerlediği ve İngiltere'nin de desteğini çektiği bir ortamda, Osmanlı Devleti Almanya ile yakınlaşma yoluna gitmiştir. I. Dünya Savaşı (1914-18) sırasında İtilaf Devletleri *Sykes-Picot*

Antlaşması (23 Ekim 1916) ile Osmanlı Devleti'ni paylaşma konusunda anlaşmaya varmışlardır. Savaş sonrasında *San Remo Konferansı (18 Nisan 1920)* doğrultusunda uygulanan paylaşma planı, Ortadoğu'daki eski Osmanlı topraklarında İngiltere ve Fransa denetimindeki bir dizi devletin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Bu arada Osmanlı Devleti'nin İstanbul ve Boğazlar çevresinde kurduğu jeopolitik denge yıkılmıştır. Ama Anadolu'yu parçalamaya yönelik girişimler, *Türk Kurtuluş Savaşı* ile boşa çıkarılmıştır. Batılı devletler 1923'te kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti'ni *Lozan Antlaşması (24 Temmuz 1923)* ile tanımak zorunda kalmışlardır (Yalçın, 2014:164-178).

Şark Meselesi, gerçekte bir doğu sorunu değil, bir Avrupa sorunu, Avrupa'nın siyasi güç dengesinin ortaya çıkardığı bir sorundu (Akşit (Ed.) vd., 2005:126-127). Batı devletlerinin hepsi Osmanlı Devleti'nin artık bir güç olmaktan çıktığını ve kendi gücüyle ayakta duramayacağını biliyordu. Ancak uygun olmayan bir zamanda yıkılmasının kendi aralarında büyük çatışmalara yol açacağı endişesiyle zaman zaman Osmanlı Devleti'nin varlığının korunmasından yana olmuşlardır. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin iç ve dış siyasetteki bunalımları Avrupalılarca Şark Meselesi başlığı altında değerlendirilmiştir.

İşte Osmanlı Devleti'nin jeopolitik konumu ve Ortadoğu'daki önemini bilen emperyalist büyük devletler bir politika geliştirmişlerdir ki bu, merkezde Türk meselesi yatan Şark Meselesidir. Şark Meselesi, dünyanın büyük devletlerini meşgul etmiş, *güç dengesinin* tesisinde en mühim amillerden biri olmuş, entrikalara, kıskançlıklara ve pazarlıklara sebebiyet vermiştir. Her Batılı devlet, *güç dengesi politikasına* titizlikle riayet etmiş, Şark Meselesi'ni kendi menfaatine en uygun şekilde halletme yollarını aramıştır. Bütün Avrupa devletleri, özellikle Çarlık Rusya'sı, Şark Meselesi ile uğraşmayı dış politikasının esas unsuru haline getirmiştir (Çay, 1996: 1-3).

Şark Meselesinin Tanımlanması ve Ortaya Çıkışı

Viyana Kongresi (1815) esnasında Rus Çarı Birinci Aleksandr tarafından ilk olarak kullanılan Şark Meselesi terimi (Balıbey, 30 Ekim 2009); Viyana Kongresi'nden sonra diplomatlar arasında sıkça kullanılmaya başlanmış, devlet adamları, siyasetçiler ve tarihçiler arasında büyük önem kazanmıştır (Uçarol, 1995: 48; Saygın, 2003: 30). Bu tarihten itibaren Şark Meselesi; tarih boyunca Hristiyan Batılı milletlerin ve bunların etkileriyle Türk asıllı olmayan diğer Müslüman milletlerin, Müslüman Türk milletini, devletini sosyal, ekonomik, sanayi, kültür ve siyasi açılardan etkisi altına

Emruhan Yalçın

almak ve öylece tutmak ya da yok etmek kastından ve gayesinden kaynaklanan meselelerin tümüne verilen isim olmuştur (Topçubaşı, 2000: 19). Şark Meselesi gerçek anlamını; Osmanlı Devleti'nin, 1838 yılında İngiltere ile imzaladığı Balta Limanı Antlaşması ile iktisadi iflasın eşiğine ve 1839 yılında Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa orduları karşısında aldığı yenilgi ile de askerî iflası üzerine, bir çeşit gölge devlet durumuna düşmesi ile kazanmıştır (Gök, Akandere, Sönmez, Semiz, 1988: 33).

Şark Meselesi ve Türklerin Avrupa'dan, hatta Anadolu'dan sürülerek kendi Öz Yurtlarına yani Orta Asya'ya gönderilmesi meselesi, 20. yy.da Mondros'la ve Sevr ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Zamana ve mekâna bağlı olarak değişik görünümeler altında ortaya çıkan bu politikanın temelinde Hristiyan-Müslüman veya Avrupa-Türk münasebetleri yatmaktadır. Terimin genelde Avrupalılar tarafından kullanıldığı göz önünde bulundurulursa, bu meselenin esasen Avrupa'nın haçlı zihniyeti ile üzerine eğildiği ve kendi menfaatlerine uygun biçimde halletmeye çalıştığı bir mesele olduğu kendiliğinden anlaşılmaktadır.

Tarihçi Enver Ziya Karal'a göre; Millî Mücadele, aslında yalnız Yunanlara karşı değil, aynı zamanda işgalci, emperyalist bütün Batı Dünyasına karşı da kazanılmıştır. Başka bir ifadeyle Türk Milleti, Atatürk önderliğinde Sevr'i tarihin çöplüğüne atarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni kurarken, Hristiyan Dünyası'nın "Türkleri Anadolu'dan atmak, Anadolu'yu tekrar Hristiyanlaştırmak" amaçlarını boşa çıkarmıştır. Yüzyıllara göre değişik hedefler gösteren bu politika, 19. yy.ın ilk yarısında Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün korunması, ikinci yarısında Türklerin Avrupa'daki topraklarının paylaşılması ve 20 yy.da da devletin bütün topraklarının bölüşülmesi anlamında kullanılmıştır (Karal, 1947/1983:207–208; Aydın, Haziran 2002: 21). Bununla birlikte; Osmanlı Devleti'nin dış ve iç siyasetinde buhranlı her olay, Avrupalılarca Şark Meselesi başlığı altında incelenmiş, böylece Şark Meselesi Osmanlı Devleti'nin "*kaderi*" anlamına gelmiştir (Tuncer, 1996: 37).

Şark Meselesi tabiri siyaset adamları ve tarihçiler tarafından bu güne kadar çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Türklerin, 26 Ağustos 1071 Malazgirt Zaferi'nden bu yana süregelen bir süreçte, Anadolu'yu vatanlaştırmış olmaları, Şark Meselesinin bu noktada bir "toprak meselesi" olduğunu açıkça göstermektedir. Fransız Tarihçisi Edward Driault "Şark Meselesini İslam-Hristiyan mücadelesi olarak yorumlarken, İngiliz Harbiye Nazırı Lord Kitchener'in, "*Türkleri dünya haritasından silinceye kadar, harbe devam edeceğiz*" sözünün ifade ettiği anlam (Çay, 1996: 12) Şark Meselesinin bir "ırk

meselesi” olduğuna işaret etmektedir. Aynı zamanda bir “din meselesi” olan Şark Meselesi bu nedenle bütün büyük devletleri meşgul etmiş, güç dengesi tesisinde en önemli amillerden biri olmuştur. Türkler İslamiyet’in hamisi ve İslam âleminin önderi durumuna geçmekle, Avrupa için Şark Meselesi, Türk veya Osmanlı meselesi halini almıştır. Durum bu olunca, artık İslamiyet’le Türklük aynı anlamı ifade eder olmuştur. Böylece Türk-İslam ve Avrupa-Hıristiyan mücadeleleri Şark Meselesinin temelini teşkil etmiş; entrikalara, kıskançlıklara, pazarlıklara, Orta Doğu’da Osmanlı Devleti toprakları üzerinde bir menfaat çatışmasına ve hatta savaşımlara yol açmıştır. Avrupa’nın birleşik Hristiyan güçleri; Osmanlı’dan koparabildikleri parçaları kendilerine dost ülkeler haline getirmek ve onlar üzerinde söz sahibi olmak davasına düşmüşlerdir (İlter, 1995: 27; Topçubaşı, 2000:154).

Şark Meselesinin Doğurduğu Batı’nın Haçlı Ruhunu ve Misyonerlik

Batılılar açısından Şark Meselesinin hallinde, büyük devletler arasındaki gizli paylaşım planları ve antlaşmalarının yanında, Osmanlı tebaası bir takım azınlıkları “*himaye (!)*” adı altında desteklenmesi, kışkırtılması şeklindeki politikalar da etkili olmuştur. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu toplum yapısı itibarıyla, kozmopolit bir bünyeye sahip olup azınlıklar, cemaatler halinde teşkilatlandırılmıştır. Her cemaate din, mezhep ve kültür imtiyazları tanındığı gibi, medeni haklar bakımından da, temsilcileri vasıtasıyla devletle işleyişleri düzenlenmekteydi. Osmanlı Devleti’nde bu suretle içtimai düzeni meydana getiren veya bu şekildeki cemaatlerin örgütlenmesi “*Millet Sistemi*” şeklinde gerçekleşmiştir. Başka bir ifade ile Osmanlı tebaası içindeki Gayrimüslim halkın hak ve görevleri “*Millet Sistemi*” kapsamı içinde belirtilmiştir (Öke, 1982: 247-276).

Osmanlı Devleti içindeki Gayrimüslim unsurlar özel bir statüye sahip idiler. Türk anlayış ve hoşgörüsünün yaratmış olduğu ortamdan istifade ile azınlıklar tüm dinî, kültürel, millî, gelenek ve göreneklerini muhafaza edebilmişlerdir. Dinî liderlerinin birleştirici özellikleri, Osmanlı’nın sağlamış olduğu güvenlik onlar için cemaatleşmenin zirve noktasına çıkmasını hazırlamıştır. Buradaki “*millet*” yapısı bugünkü anlamdaki etnik bir yapı olmayıp, dinî kıstaslar esas alınmak suretiyle bir araya gelmiş cemaatler kastedilmektedir. Yani Osmanlı Devleti’nde yöneten ve yönetilen arasında memnuniyet esasına göre kurulmuş bir düzen vardı. Bu düzen Şark Meselesinin doğurduğu politikalar yüzünden 19. yy.dan itibaren bozulmaya ve her cemaatin “*etnik*” temele dayalı bir milliyetçilik peşinde koşmasına sebep olmuştur.

Emruhan Yalçın

Hristiyanlar ile Türkler karşı karşıya geldiklerinde “din” faktörü, taassup içindeki Avrupalıları harekete geçirmekte önemli bir rol oynamıştır. Salahi R. Sonyel’in Avrupalıların bu ruh halini açık seçik ortaya koyan şu düşüncelerine katılmamak mümkün değildir:

“*Hristiyan Batı'nın ruhani ve sivil önderleri Türkleri, Hristiyanlığı kabulü reddettikleri, yeniden şahlanan yabancı bir dine (Müslümanlık) katıldıkları ve Hristiyan Batı'nın mücevheri olan İstanbul'u ele geçirerek, yıpranmış ve çürük Ortodoks Hristiyan Bizans İmparatorluğu'na son darbeyi vurdukları için onları asla affetmemişlerdir.*” (Sonyel, Nisan 1986: 447). Dolayısıyla, Osmanlı tebaası ile ilgili meselelerin temelinde Batılı devletlerin çeşitli menfaatleri yanında, Batının *Haçlı Ruhuyla* beslenen siyasi ve ideolojik tahrikleri de bu noktada önemli bir rol oynamıştır. Özellikle Balkan milletleri, Rum, Ermeni gibi toplulukların *kavmiyetçilik* duyguları tamamen bu tahriklerden kaynaklanmış görünmektedir.

Bu tahrik ve kışkırtmaların menşei de Osmanlı ülkesine gelen *Misyoner-Ajanların* faaliyetlerinde aranmalıdır. “Misyonerlik”, Batı'nın kültürel yayılmacılığının en önemli araçlarından birisi olmuştur. Osmanlı topraklarında kurulan yabancı okullardaki misyonerlik çalışmaları, 1789 *Fransız İhtilali* ile gittikçe yaygın olan milliyetçilik akımlarının azınlıklar arasında yayılmasında oldukça etkili olmuştur. Osmanlı Devleti'nin kendi halkını bir arada tutma noktasında yaşadığı güçlüklerin temelinde yatan etkenlerden biri de, Hristiyan misyonerlerin Osmanlı topraklarına girmesi ve büyük bir teşkilatlanma etrafında faaliyetlerini sürdürmeye başlamasıdır. Misyonerlik faaliyetleri, ileride azınlık gruplar ile Osmanlı Devleti arasında ortaya çıkacak olan sorunların bir anlamda hazırlayıcısı olmuştur. Örneğin Yunan, Bulgar ve Ermeni isyanlarında misyoner okullarında ve kiliselerinde eğitim görmüş misyonerlerin rolü büyük olmuştur. 18. yy.ın ilk yarısından itibaren Osmanlı ülkesindeki - özellikle Anadolu'daki- misyonerlik faaliyetlerinde bir canlanma görülmüştür. Misyoner faaliyetlerinin merkezi elbette ki, Osmanlı Devleti'nin idari, siyasi, iktisadi ve kültür merkezi olan kalabalık metropol İstanbul idi. İleriki dönemlerde, bu noktadan Anadolu'nun içlerine hızlı bir şekilde yayılmak kolay olmuştur (Yalçın, 2008: 358-361).

Bu kapsamda Protestan misyonerlerin 1840'lı yıllardan itibaren ihtilalci ve yıkıcı faaliyetlerini genişletmeye başladıkları görülmektedir (Strong, 1910:105). Protestan misyonerlerin görünüşte, din ve mezhep çıkarları doğrultusunda yaptıkları bu faaliyetlerin temel amacı; Katolik tebaanın hamisi Fransa ve Avusturya ile Ortodoks tebaanın hamisi Çarlık Rusyası'na karşı, azınlık tebaa içinde siyasi bakımdan güçlü ve Osmanlı'nın iç işlerine

müdahale edilmesinde bir Protestan topluluğu cemaati meydana getirebilmektir (Gündüz, 2006:8; Stone, 1984: 3).

Katoliklerin propaganda faaliyetlerine başlamaları ise, oldukça gerilere gitmektedir. 17. Yüzyılın ilk yarısında ilk Katolik misyonerlerin faaliyetlerini görebilmek mümkündür. 1461–1630 yılları arasında en iyi dönemlerini geçiren Ermeniler, 1630’lu yıllardan itibaren Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşüne paralel olarak kendi aralarında mezhep kavgalarına başlamışlardır. *Cevdet Paşa Tarihinde*, Osmanlı tebaası Ermeni cemaatinin durumuyla ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir:

“Hristiyan teb’a-i devlet-i âliyyeden olan Ermeni milleti, Rum ve Katolik mezheplerinden ayrı olarak bir ayin-i mahsusda bulunup M. 1630 tarihlerine değin içlerinde başka fırka olduğu bilinmez iken Frenk rahipleri bunların içine girip, gerek Dersaadet’te ve gerek Anadolu’nun bazı mahallerinde bir takım Ermenileri, Roma’da bulunan Papa’nın riyaset-i ruhaniyesi tahtında olan ve mezheb-i umumi manasına olarak Katolik denilen mezhebe davet ve ithal etmekte bulunmuşlar idi” (Tarih-i Cevdet, 1893: 93).

Fransız Katolik misyonerlerin Ermeni cemaati arasında Katolik propagandası yaptığına dair arşivlerimizde yüzlerce belge bulunmaktadır. Katolik misyonerlerin faaliyetleri neticesinde bir kısım Ermenilerin mezhep değiştirerek Katolik olduğu ve Papalığa temayül ettikleri anlaşılmaktadır. Hatta Sultan II. Mahmud’a müracaat ederek Katolik Ermenilerin ayrı bir cemaat olarak tanınmasını istemişlerdir. Böylece din, soy, mezhep olarak bir bütün olan Ermeni Cemaati parçalanmış oluyordu. Koruması da bir yandan Fransa, bir yandan da Roma tarafından üstlenilmiştir (Uras, 1950:154-155).

Ermeni propagandasını yürüten en büyük güçlerden biri de Amerika’dır. Türk düşmanlığı ve Ermeni sempatisi ile yanıp tutuşan Amerikan Protestan Kilisesi mensuplarının Anadolu’daki misyonerlik faaliyetleri 1852’de Harput’ta başlamış, 1856’da Kolej şeklinde tertiplenmiştir. Amacı bölgede hizmet verebilecek ve Ermeni milliyetçiliğini körükleyecek Protestan papazı yetiştirmektir (Strong, 1910:105-117); nasıl bugün Heybeliada Ruhban Okulu’nda Rum milliyetçiliğinin muhafaza edilmesi için Ortodoks papazı yetiştirilmek isteniyorsa...

Bu arada Osmanlı Devleti de, yaptığı ıslahatlarla inanç hürriyetini daha da genişletmiş, azınlık tebaaya yeni bir takım haklar ve imtiyazlar vermek suretiyle, *Osmanlılık* çatısı altında tüm cemaatleri toplamak istemiştir. Osmanlı yöneticilerinin buradaki amacı, farklılıkları ortadan kaldıran, din ve mezhep propagandası

yoluyla azınlıkların inançlarını istismar etmeye çalışanları engelleyen bir “Osmanlı Milleti” yaratmak idi. Ne var ki, bu durum, elde edilen tavizlerden cesaret bulan iç ve dış güçler ile misyonerlerin faaliyetlerini daha da artırmalarına sebep olmuştur. Azınlık hakları adı altında elde edilen azınlık kültür ve dillerinin öğretilmeye başlanması, azınlık toplumlarında millî duyguların şahlanmasına yaramıştır. Ortaya çıkan yıkıcı ve bölücü propaganda karşısında Osmanlı milleti içindeki, devlete zayıf halkalarla bağlı cemaatlerin ırki şuurlarının uyandırılması ve yer yer isyanların yaygınlaşmasını getirmiştir.

Şark Meselesinin Hedefleri ve Bağlantıları

Aslında Avrupalılarca Şark Meselesinin, biri olmazsa diğèrinin gerçekleştirilmesi için mücadele edilecek iki hedefi bulunmaktadır. Bu iki hedeften birinci öncelik sırasında olanı Türkleri Hristiyanlığa kazandırmak ve bu gerçekleşmezse ikincisi Türkleri Anadolu’dan kovmaktır (Gök vd., 1988: 34).

Osmanlı Devleti’nin; 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşadığı çoğu olumsuzlukların temelinde Şark Meselesinin yattığı söylenebilir. Dolayısıyla bugün memleketin doğusunda ve güney doğusunda ortaya çıkan aşiret isyanlarının ve Kürtçülük faaliyetlerinin Şark Meselesi ile olan alakasını inkâr etmek mümkün olmamıştır. Orhan Türkdoğan, Kürtçülük hareketlerinin ideolojisinin dış kaynaklı olduğunu belirtmiştir. Türkdoğan, Şark Meselesi ile ilgili olarak;

“Avrupa haçlı zihniyetinin ölküsünü teşkil eden Şark Meselesi temelde, Türk-Avrupa ilişkilerinin uzantısıdır. İslam’ı Batı yakasında temsil eden ve cihat ölküsüyle Batı Avrupa içlerine kadar yayılan Osmanlı Devleti ve onun devamı Türkiye Cumhuriyeti, Şark Meselesinin zihniyeti içinde, Batı’nın hedefini oluşturmuştur. Onu Balkanlardan, Anadolu yakasından kopararak geldiği yere kadar kovalamak, Batı’nın felsefesini teşkil eder. Bu nedenle Batı, kaynayan bir kazan durumunda bulunan Ortadoğu’da ve Balkanlarda sürekli etnik ve azınlık gruplar oluşturmak suretiyle, ölkemizi zayıf düşürmek, parçalamak stratejisini sonuna kadar kullanmaktan çekinmemiştir. Bu zihniyet; Batı’nın vazgeçilmez bir politikasıdır. İşte siyasi Kürtçülük meselesi, aslında bu Şark Meselesinin bir parçasını oluşturur” demiştir (Aydın, Şubat 2002: 80–81).

Ortadoğu’nun siyasi ve ekonomik yapısına bakıldığında Türkiye, bölgede büyük güç veya orta seviyede bir süper güç olmaya aday ölkelerden biridir. Orta Asya’da bağımsızlıklarını elde etmiş Türk Cumhuriyetleri için Türkiye örnek alınabilecek bir ölkè

konumundadır. Ülkemizin coğrafi ve stratejik konumu ona, bölgede güçlü devlet olma zorunluluğunu yüklemektedir. Bu sebeple, Türkiye üzerinde oynanan oyunlar Şark Meselesinden ayrı düşünülemez. Alevi-Sünni, Türk-Kürt gibi dinî ve etnik ve hatta laik-anti laik, ulusalcı-millî gibi ideolojik ayrımlarla Türk Milleti'ni bölmeye yönelik çalışmalar, PKK (Kürdistan İşçi Partisi) terör örgütünün faaliyetleri, dış güçlerin himayesiyle gündeme getirilmeye çalışılan hayali Ermeni ve Kürt Meseleleri ve komşularımızın aleyhte tavırları Şark Meselesinin birer parçasını teşkil etmektedir. Körfez Krizi, Kıbrıs, Bosna-Hersek, Kosova, Çeçenistan ve Ermeniler tarafından Azerbaycan'ın işgali trajedisinde gördüğümüz çifte standart uygulamaları bu politikaların bir başka boyutu ve yansımasıdır (Sarıkoçuncu, 2002: 114). Bütün bunlarla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasasıyla belirlenmiş temel niteliklerini ortadan kaldırmaya yönelik çeşitli iç tehditler vardır. Bunlardan birincisinin ve en tehlikelisinin bölücü terör olduğu herkes tarafından bilinmektedir

Emperyalist güçlerin Türkiye'ye karşı kullandıkları PKK Terörü

Terör örgütlerinin genel mantığı içerisinde, 1974 yılında kurulan ve 1984 yılından bu yana kanlı terör faaliyetlerini sürdüren PKK Terör Örgütü'nün Türkiye'ye yönelik faaliyetlerini, sadece özgürlük peşinde koşan etnik bir grubun faaliyetleri olarak göremeyiz. PKK'yı destekleyen dış güçleri incelediğimiz zaman, ucunun Batılı emperyalist devletlere dayandığını tespit edebiliriz. PKK'nın destekçisi bölgesel aktörler de, PKK'nın Türkiye'ye karşı kullanılmasından bir menfaat temin eden ülkeler olmakla beraber, aynı zamanda büyük emperyalist devletler tarafından maşa olarak kullanılan ikincil devletler durumundadır.

Dış destekten bahsedildiğinde, PKK terör örgütünün birden fazla dış desteğe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin; Yunanistan Türkiye'ye karşı terörü desteklemekten hiç çekinmemiştir. Yunanistan'ın yaklaşımı "Düşmanımın düşmanı benim dostumdur" mantığı idi. Birçok Yunan generalin ve parlamenterin Suriye'deki Bekaa vadisinde bulunan PKK kampına yaptıkları ziyarete ilişkin fotoğraflar dönemin gazetelerinde sıklıkla kendine yer bulmaktadır. Ayrıca yakalanan bazı teröristlerin yaptıkları itiraflarda ise Atina'ya çok yakın bir bölgede de eğitim aldıkları öğrenilmektedir (Sarı, 2003: 38).

PKK terörist örgütünün güç kazanmasında Suriye ve İran'ın dış desteği çok daha büyük olmuştur. Zaten bu tarz gerilla savaşlarında dış destek, özellikle de komşu ülkelerden gelen dış

destek oldukça önem kazanmaktadır. PKK'nın gücü tamamıyla Suriye, Irak ve İran'dan gelen yardımlarla alakalıdır. PKK dışında birçok radikal terör örgütleri Suriye topraklarını eğitim kampı ya da başka amaçlar için rahatlıkla kullanabilmektedirler. Suriye, PKK dışında Türkiye'ye karşı olan ASALA² gibi diğer terör örgütlerine de destek vermekten geri kalmamıştır. Suriye'nin PKK'ya destek vermesinin temelde iki nedeni bulunmaktadır. Bunlar iki ülke arasında uzun zamandır var olan "Hatay" ve "su" sorunudur. Suriye

² **ASALA**; Türkiye üzerine sömürgeci emeller besleyen İngiltere ve Rusya'nın kurdurduğu Taşnak ve Hınçak komitelerinin ülke içerisindeki kışkırtmaları sonucunda meydana gelen isyan ve katliamların yanı sıra Ermeniler, 1905'teki Yıldız Suikasti'yle silahlı terör metodolojisinin ilk örneğini vermişlerdir. Talat Paşa ve Cemal Paşa'yı da aynı yöntemle şehit eden Ermeniler, uzun bir aradan sonra 1965 yılında tekrar terör metoduna dönmüşlerdir. 1970'li yıllarda ise ASALA sahneye çıkmış, 1984'e kadar 42 Türk diplomatını şehit etmiştir. 6 - 7 üyeden oluşan kurucuları içerisinde, önde gelenleri Agop Agopyan ve Agop Tarakçıyan'dır. ASALA'nın amacı: Demokratik, sosyalist ve devrimci bir hükümetin önderliğinde birleşmiş bir Ermenistan'ın kurulmasıdır. ASALA, Ermeni topraklarının(!) kurtarılması için temel yolun, devrimci şiddet eylemlerinden geçtiğinin kabul ve ilan etmektedir. Bunun için şiddet ve terör vazgeçilmez yöntemdir. ASALA'da amaçların gerçekleştirilmesi için terör eylemlerinin özellikle Türklere veya Türk dostlarına uygulanması, resmi veya özel şahısların seçilmesi önemli değildir; "terör bir olaydır ve önemli olan olayın boyutu"dur. Hedefler ikinci planda kalabilir. Bu nedenle katliamlar, büyük yankı uyandıracak öldürmeler, bombalamalar ön plana geçmekte; öldürülenlerin çocuk, kadın, Türk veya başka bir milletten olmaları önemli sayılmamaktadır. Ancak, her defasında öncelik Türklere ve Türkiye'ye uygulanacak terör eylemlerine verilmiştir. Ankara - Paris Havaalanlarının, İstanbul, Kapalıçarşı'da girişilen saldırı ve katliamların Orly saldırısının sebepleri, tamamen olayın çapı, doğuracağı etki ve yankıdır. Ermeni terörü, Ortadoğu'daki kurtuluş mücadelelerinin bir parçasıdır ve Türkiye'nin bütünlüğüne yönelmiş her hareketle bütünleşebilir. Bu stratejinin sonucu olarak ASALA-PKK işbirliği meydana gelmiştir. ASALA'nın ilk eylemi, kurucularından Agop Tarakçıyan'ın 16.2.1976 tarihinde Beyrut Türk Büyükelçiliği Başkâtibi Oktay Cerit'i öldürmesidir. 1981 yılında birçok terör olayı gerçekleştiren ASALA, bir taraftan İsviçre'yi, diğer taraftan Fransa'yı tehdit etmeye başlamıştır. Fransa'daki "Yeni Ermeni Direniş Örgütü", Kanada'daki "Azad Hay" ve İngiltere'deki "Gaitzer" grupları ASALA'ya katıldıklarını ilan etmişlerdir. İsrail'in Lübnan'ı işgaliyle ASALA yöneticileri, Filistinlilerle birlikte Lübnan'ı terk etmek zorunda kalmışlardır. ASALA, amaçları ve izlediği politikalar gereği üç yönlü destek bulmuştur. Bunlar şöyle sıralanabilir: Sovyetler - Doğu Bloku ve Sosyalist ülkeler, Türkiye'yi dış ve iç tehdit ve terörle yıpratmayı jeopolitik beklentileri bakımından politikalarının esası sayan Yunanistan, Suriye gibi ülkeler, Komünist partiler, dolaylı olarak Hınçak Ermeni terör örgütü ve sempatanları, karşı görüşlere sahip bulunsalar da Ermeni kiliseleri. 1983 yılından sonra başlayan evrede ise ASALA ilişkileri Monte Melkoyan'ın stratejine uygun şekilde gelişmiş, Türkiye içinde terörün uygulanmasına ağırlık verilerek, bu stratejiyi doğrudan veya dolaylı şekilde eylemlendirecek imkân ve kabiliyette bulunan her örgütle ilişkiler kurulması esas alınmıştır. Bunların başında gene PKK ve benzeri kuruluşlar ile TKP ve diğer komünist örgütler gelmektedir (Ermeni Terörü, *Forsnet*).

Hatay'ın kendi isteği ile Türkiye topraklarına katılmasını bir türlü kabul edememiştir. Bununla beraber Suriye'nin Türkiye'ye karşı düşmanca politikaları, *Keban Barajının* inşasıyla beraber Fırat nehrindeki suyun kullanılmasıyla artmıştır. Türkiye'den Suriye'ye gelen suyun yarı yarıya azalacağını ve kalitesinin de bozulacağını iddia eden Suriye ile Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) tamamlandıktan sonra 1986'da bir *Ekonomik İşbirliği Protokolü* imzalanmıştır. Bununla beraber iki ülke bir *Güvenlik Protokolü* de imzalamıştır. Bu protokole göre diğer ülkeyi tehdit edecek faaliyetlere fırsat verilmeyecekti. Bu protokole rağmen 1998 yılına kadar Suriye PKK'ya olan desteğini hiç azaltmamış aksine giderek arttırmıştır. Suriye'nin Bekaa vadisi PKK'nın en önemli eğitim kaplarından biri haline gelmiştir. Ayrıca PKK'nın birçok kongresini de Suriye topraklarında yaptığı bilinmektedir. PKK sadece terör konusunda değil aynı zamanda uyuşturucu trafiğinde de Suriye ile işbirliği içindedir. PKK Suriye'de yerleşik oldukları bölgede uyuşturucu üretmeye başlamış ve bu uyuşturucular Avrupa'ya taşınmıştır. 1988'den beri Avrupa'daki PKK teröristleri gönderilen bu uyuşturucuların dağıtıcısı konumuna gelmişlerdir. Bu uyuşturucu trafiği PKK'nın en önemli mali kaynaklarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tahran da Türkiye'deki Kürt grupları desteklemekten çekinmemiştir. İran Müslüman dünyasının lideri olma hayalleri peşindeydi. Ancak Türkiye modeli (laik, demokratik Müslüman ülke) İran yönetimi açısından hep bir tehdit olarak algılanmıştır. İran birçok PKK teröristinin kendi topraklarında var olmasına izin vermiş, buna ek olarak PKK, İran destekli Hizbullah terör örgütü ile de ilişkiler içine girmiştir (Selvi, 2003: 86–109).

Türkiye'nin PKK'ya karşı verdiği mücadele sadece askerî alanda değil aynı zamanda diplomatik alanda da devam etmiştir. Türkiye bu bağlamda PKK'ya gerek destek veren Suriye'ye karşı diplomatik baskı uygulayarak, 20 Ekim 1998 tarihinde imzalanan *Adana Antlaşması* kapsamında, Suriye'nin PKK'yı terör örgütü listesine almasını ve örgüte verdiği desteği geri çekmesini sağlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda Abdullah Öcalan yaklaşık 20 yıl destek gördüğü ve barındığı Suriye'den ayrılmak zorunda kalmıştır. İran ve Türkiye 90'lı yıllarda bölgelerinde, karşı tarafın güvenliğini tehlikeye düşürecek terörist faaliyetleri engellemeye yönelik anlaşmalar yapmış olmalarına rağmen, İran verdiği sözlerde duramamıştır. Öcalan'ın 1998'de Suriye'den çıkarılmasından sonra İran PKK'ya desteğini daha da artırmıştır. İran PKK'nın 6. kongresinin de kendi topraklarında yapmasına izin vermiştir (Arslan, Mart 2010).

Emruhan Yalçın

Suriye, İran ve Yunanistan'ın açık destekleri dışında Avrupa'daki birçok ülkenin de PKK'ya farklı şekillerdeki destekleri karşımıza çıkmaktadır. Bu destek veren ülkeler arasında, İngiltere, İsviçre, İtalya, Bulgaristan, Romanya ve Rusya Federasyonu bulunmaktadır. Bu ülkelerde Kürt dernekleri açılmış, PKK'nın mali destek sağlamak için yurt dışına kaçırdığı mültecileri barındırılmış ve yine yurt dışında ticari faaliyette bulunmalarına ve kazandıkları paraları yasal yatırımlara dönüştürerek uzun vadede varlığını sürdürmesine yardımcı olunmuştur (Demirel, 2003: 306-309).

Bugün gelinen noktada, İmralı-Kandil-BDP üçgeninde, *Çözüm Süreci* adıyla yürütülen PKK ile yapılan görüşmeler, başta ABD olmak üzere, AB, İsrail tarafından hararetle desteklenmektedir. Emperyalist güçler tarafından bir taraftan T.C. Hükûmeti'ne yol gösterilirken, bir taraftan da PKK Terör Örgütüne taktikler verilmektedir. Ömür boyu ağır hapis cezasına çarptırılan Abdullah Öcalan'ın İmralı Cezaevi'nden gönderdiği ve 21 Mart 2013 tarihinde *Nevruz* kutlamalarında okunan mesajında "Yeni bir Ortadoğu, Yeni bir İslam oluşumuna" vurgu yapılarak *Misak-ı Milli'nin* gerçekleştirilmesinden bahsedilmektedir. Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında yürürlüğe konmaya çalışılan plan, Ortadoğu haritasının yeniden çizilmesidir. Çizilecek yeni Ortadoğu haritasında Güneydoğu Anadolu Bölgesi çıkarılmış, yani bölünmüş bir Türkiye görülmektedir.

Şark Meselesinin Safhaları

Tarih kitaplarımız Avrupa'yı fazlasıyla meşgul eden bu Şark Meselesi'ni iki safhada incelerler. Bunlar;

Birinci Safha: Türklerin ilerlemede olduğu devredir (1071–1683)

Bu safhada Avrupalılar savunmada, Türkler taarruz halindedir. Türklerin adım adım ilerleyişi karşısında Avrupalıların bu safhadaki siyasetleri şöyle açıklanabilir;

a) Türkleri Anadolu'ya sokmamak (1071'deki Malazgirt Savaşı bu maksatla verilmiştir),

b) Türkleri Anadolu'da durdurmak (Haçlı Seferleri sekiz kez bu maksatla düzenlenmiştir),

c) Türklerin Rumeli'ye geçişini engellemek (1444'de Varna'da Birleşik Avrupa Ordusu bu maksatla Osmanlı'nın karşısına dikilmiştir),

d) Türklerin İstanbul'un fethini engellemek (1453'de İstanbul'un fethine mani olmak için yaptıkları mücadele buna yöneliktir),

e) Türklerin Balkanlar üzerinden Avrupa içlerine doğru ilerleyişine engel olmak (1683'deki Viyana kuşatması son çalınan kapı olmuştur) .

Şark Meselesi'nin kabul edilen bu hedeflerine rağmen Türkler Anadolu'ya girmiş ve yerleşmiş, Rumeli'ye geçmiş, İstanbul'u fethetmiş, Balkanları tamamen zapt etmiş ve Viyana kapılarına kadar dayanmıştır. Fakat 1683'de Türklerin Viyana önlerinde mağlup olmaları kendileri için zaferler ve fetihlerle dolu bir dönemin bitmesine ve Şark Meselesi'nin Birinci Döneminin sonlanarak İkinci Döneminin başlamasına neden olmuştur.

İkinci Safha: Türklerin Savunmada olduğu devredir (1683–1921)

Bu safhada Türkler savunmada, Avrupalılar ise taarruzdadır. Adım adım alınan topraklar süratle terk edilmeye ve geri çekilmeye başlanmıştır. Osmanlı'nın bu geri çekiliş hareketi; Başkomutanlığını Mustafa Kemal'in yaptığı Türk Kuvvetlerinin 22 gün 22 gece devam eden Sakarya Meydan Muharebesi'nde Yunan Kuvvetlerini hezimete uğrattığı 13 Eylül 1921 tarihine kadar devam etmiştir. Bu tarih Türk yazgısının dönüm noktasıdır. Bu safhada Şark Meselesinin gelişmesi şu şekilde olmuştur;

a) Balkanlardaki Hristiyan milletleri Osmanlı hâkimiyetinden kurtarmak; bu amaçla söz konusu toplulukları isyana teşvik ederek evvela iç işlerinde serbestlik demek olan muhtariyet almalarını, sonra da istiklallerini elde etmelerini sağlamak (Sırasıyla Yunan, Sırp ve Bulgar bağımsızlık hareketleri bu ilkenin başarıyla uygulandığı olaylardır),

b) Birinci maddede belirtilen hususlar gerçekleşmezse, Hristiyanlar için ıslahat talep etme ve onların lehinde Osmanlı Hükûmeti nezdinde müdahalelerde bulunmak,

c) Türkleri Balkanlardan tamamen atmak (Balkan Devletlerinin Osmanlı Devleti'ne karşı giriştikleri müşterek harekâtın amacı budur),

d) İstanbul'u Türklerden geri almak (13 Kasım 1918'de Müttelik Devlet filolarının İstanbul limanlarına girmelerinin amacı budur),

e) Osmanlı Devleti'nin Asya'daki topraklarında yaşayan Hristiyan azınlıklar lehine ıslahatlar yaptırmak, muhtariyet elde

etmelerini sağlamak veya mümkün olursa istiklallerine kavuşturmak (Ermeni, Rum İsyancıları; Suriye ve Arabistan'daki İsyancılar neticesinde Irak, Suriye, Lübnan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Katar, Suudi Arabistan, Yemen gibi ondan fazla Arap Devleti'nin İngiltere kontrolünde kurdurulmasının temelinde bu anlayış vardır),

f) Anadolu'yu paylaşarak Türkleri buradan çıkarıp Orta Asya'daki yurtlarına sürmek (30 Ekim 1918'de imzalattırılan Mondros Mütarekesi'nin 7 ve 24'ncü maddelerine dayanarak İtilaf Devletlerinin, henüz antlaşmanın meclislerinde onaylanmasını dahi beklemeden, 6 Kasımdan itibaren Anadolu'yu karış karış işgal etmeleri ve 1921'de Ege Bölgesi'nde yapılan I. İnönü, II. İnönü ve Dumlupınar Savaşları bunların göstergesidir). Çünkü bu, Batı Dünyası'nın eline geçmiş en büyük fırsattı (Kılınçkaya, 2005: 57).

19. Yy. sonlarından itibaren sermaye ve üretim merkezi haline gelen Avrupalı devletler, gelişen sanayileri için hammaddeye, üretilen malları satmak için pazarlara ihtiyacı vardı. Bu amaçla elde ettikleri sömürgeleri korumak, bunlar arasındaki irtibatı sağlamak için stratejik mevkiileri ele geçirmek lazımdı. Bu maksatlarla bir sömürgecilik yarışına girişmişlerdi. Osmanlı İmparatorluğu ise; geniş topraklara sahip oluşu, dünya ticaret yolları üzerindeki stratejik konumu, sanayinin can damarı haline gelecek olan petrol ve diğer yeraltı zenginliği olan maden bölgelerinin elinde bulunuşu ve Avrupa'ya yakınlığı dolayısıyla emperyalist güçler için son derece uygundu. Bu nedenle 20. Yy. başlarında Osmanlı toprakları; emperyalist İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya, Almanya ve İtalya gibi Batı devletlerinin yarıştığı bir alan durumuna gelmiştir. Henüz daha I. Dünya Savaşı devam ederken, İtilaf güçleri gizlice Londra (26.4.1915), Sykes-Picot (23.10.1916), St. Jean Maurienne (17.4.1917) gibi antlaşmalarla Osmanlı İmparatorluğu topraklarını aralarında paylaşmışlardır (Kurat, 1975: 12; Sarıkoyuncu, 1994).

Şark Meselesi'ne Yönelik Politikaların Temelinde Yatan Sebepler

Avrupalıların takip ettikleri bu politikaların temelinde kolonyalist yayılma ve ekonomik emperyalizm istekleri yatmaktadır. Bu politikaların geliştirilmesinin başlıca sebeplerini üç ana başlık altında toplamak mümkündür (Yalçın, 2009: 18).

1. Maddi sebepler

19. yüzyılda sanayileşen Avrupalı güçlerin uyguladıkları himayeci ekonomi politikaları yüzünden ihtiyaçlarının Avrupa

kıtasında karşılanması büyük çatışmalara sebep oluyordu. O halde, Avrupa dışında yayılmak lazımdı. Böylece emperyalizm ve sömürgecilik Avrupa içi çatışmaları önleyecek bir emniyet supabı durumuna gelmiştir (Kılınçkaya (Ed.), 2006: 57).

2. Stratejik Sebepler

Emperyalist güçler açısından kolonileri, pazarları, etki sahalarını korumak ve bunlar arasındaki irtibatı sağlamak için stratejik mevkileri ele geçirmek veya tesir sahası içine almak lazımdı.

3. Psikolojik Sebepler

Emperyalizm, sadece ekonomik çıkarlar sağlayarak servet birikimini sağlamak amacından ibaret değildir. Emperyalizm aynı zamanda, Batılı ülkelerin prestijini artırarak büyük devlet, büyük millet olma arzularını da tatmin etmektedir. Öte yandan, Batı medeniyetinin temel değerleri, yükselen ekonomik güçle orantılı olarak; Batılı olmayan toplumların benimsemesi gereken değerler olarak algılanmaya başlamıştır. *Avrupalı Beyaz İnsanın* diğer ırklardan üstün olması gerektiği hissi ve Hristiyanlık şuuru emperyalist ve kolonici politikaların itici unsuru olmuştur. Bütün bu sebeplerle Avrupalı, kendi dışındaki dünya milletlerini uyandırmak, medenileştirmek, Hristiyanlığı yaymak, başka devletlerin sınırları içinde yaşayan Hristiyanları kurtarmak gibi bir dizi uygulamayı kendi görevi olarak kabul ediyordu. Bu *Avrupalılaştırma* politikalarında hiçbir bölgede hemen hemen hiçbir zorlukla karşılaşmayan Batılılar çok kolay zaferler elde etmişlerdir. Sadece Türklerin hâkim oldukları Osmanlı Devleti bu amansız yayılmacılığın karşısında bir müddet için direnebilmiştir. Onlara göre Türkler ne Hristiyan, ne de Avrupalı idiler. İşte Türkiye'ye yönelik politikaların acımasızlığının temelinde bu baş eğmeme ve direnme yatmaktadır.

Bu genel tespitler, Batı devletlerinin kendi aralarındaki rekabetlerin tamamen ortadan kalktığı düşüncesini hatırmıza getirmemelidir. Her ülke kendi menfaatlerini ön planda tutan politikalar geliştirmiş ve bu sebeple kendi aralarında da şiddetli bir çatışma sürmüştür (Kodaman, 1983: 161–164).

Türlere karşı düzenlenen *Haçlı Seferleri'nde*³ Hristiyanlığın topyekûn saldırıları ile mücadele edilmiştir. Tek başına meseleler

³ **Haçlı Seferleri, Haçlı Savaşları ya da Haçlı Akınları:** 1095–1270 arasında, Avrupalı Katolik Hristiyanların, Papanın çeşitli vaatleri ve talebi üzeri, Müslümanların elindeki Ortadoğu toprakları (Kutsal Topraklar) üzerinde askerî ve siyasi kontrol kurmak için düzenledikleri askerî akınlardır. Yaklaşık 2. yüzyıllık

Emruhan Yalçın

gibi görülen Balkanlardaki milliyetçilik olayları, Ermeni İsyanları, Kutsal yerler, Araplar, Süryaniler, Yunanlar ve son olarak ayrılıkçı Kürtler aslında tek başına bağımsız meseleler değildir. Bunlar Şark Meselesi'nin Osmanlı Devleti'ni içten çökertmeyi amaçlayan ve Avrupalının hedefine hizmet eden değişik mücadele yollarıdır. Bu arada Osmanlı Devleti, Avrupalıya bazı tavizler de vermiş olmasına rağmen sonuçlar değişmemiştir. 1838 yılında yapılan Balta Limanı Ticaret Antlaşması ile başlangıçta İngilizlere, daha sonra tüm Avrupa ülke devletlerine verilen ticari imtiyazlar ve kapitülasyonlar; 1839 Tanzimat Fermanı ile azınlıklara ve yabancılara sağlanan bankacılık, misyoner okulları alanlarındaki imtiyazlar; 1854'de kutsal yerler bahanesiyle, Kırım Savaşı'ndan sonra azınlıklara yeni tavizler verilmesi; 1861'de Lübnan, Sırp, Hırvat, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Yunanistan isyanları sonunda isyan bölgelerinden Osmanlı'nın toprak terki ile Batı'nın isteklerine boyun eğmesi; 1867'de yabancılara toprak satışının serbest bırakılarak İngiliz, Alman ve Fransızların özellikle İzmir ve civarı ile Batı Anadolu bölgesinde toprak satın almaları bunlardan bazılarıdır. Amaç Türk Devleti'nin tarihten silinerek bir daha karşısına çıkmasını önlemektir (Gök vd. 1988: 33).

Mazisini tarihselleştiren, kültürünü millileştiren ve coğrafyasını vatanlaştıran bir milletin tarih sahnesinden silinip gitmesi mümkün değildir. Günümüzde buna örnek milletler vardır. Türk milleti de bunlardan biridir. Anadolu halkı, *Mondros Ateşkesi'nin* koşullarını öğrenir öğrenmez silaha sarılmış ve işgallere karşı direnmeye ve örgütlenmeye girişmiştir (Kodaman, Haziran 1996: 20). Türk halkı; Amasyalısıyla, Trakyalısıyla, Denizlilisiyle, Adanalısıyla, Aydınısıyla, Maraşlıısıyla, Anteplisiyle, Erzurumlusuyla, Ankaralısıyla, Çankırı, Çerkeş ve Karabüklüsüyle emperyalistlere karşı ayaklanmıştır. Kısaca çoluğuyla çocuğuyla, kadınıyla erkeğiyle Türk Milletinin bütün fertleri harekete geçmiştir. Kadınlarımız cephelere mermi taşımış, çocuklar yetişkinlerin yanı sıra vuruşmalara katılmış, başta müftülerimiz olmak üzere pek çok din adamı vazifeye koşmuştur (Tuncay, 1989: 219).

Böyle faziletli bir milletin yok olması mümkün değildi. 1683'te başlayan Türk çekilişi 1921'de sona ermiştir. Ancak, tarih kitaplarımızdaki iki safhalı bu Şark Meselesi aslında burada

bu dönem içinde, değişik amaçlarla bazı akımlar da düzenlenmiştir. Örneğin; Bizans'ın elindeki Konstantinopolis (İstanbul) üzerine yapılan Dördüncü Haçlı Seferi, kuzey ve güney Avrupa'daki Katolik olmayan halklara karşı düzenlenen seferler vesaire... Haçlı Seferleri ve savaşlarına bu adın verilmesi, doğuya yürüyen Hristiyanların elbiselerine haç diktirmelerinden kaynaklanır (*Büyük Larousse*, 1986: 4915).

bitmemiştir. Çünkü Batılılar bu sefer de hedeflerine ulaşamamışlardır. Fakat onlar hedeflerine ulaşmak için her yolu denemektedir. Şark Meselesi, Osmanlı Devleti coğrafyasından, Türkiye Cumhuriyeti coğrafyasına yönelen bir şekilde canlılığını korumuştur. Silah gücü ile yenemedikleri Türkleri, bu sefer içten çökerterek amaçlarına ulaşmak istemektedirler. Bugün Osmanlı İmparatorluğu'nun küllerinden yeni bir Türk Devleti kuran Mustafa Kemal ve onun mücadele arkadaşları Batıların karşısına bu sefer yeni bir güç çıkarmışlardır.

Türkiye'nin AB'ye girme yolunda gösterdiği çabalar ve bu yönde sürdürülen faaliyetlerin zaman zaman başarısızlıkla sonuçlandığı dönemlerde "Şark Meselesi henüz bitmedi mi?" sorusu ister istemez akılları meşgul etmektedir. Burada görülen, Şark Meselesi'nin güncelliğini hâlâ devam ettirmekte olması, şekil ve yöntem değiştirerek Batı tarafından karşımıza farklı kılıflar ve başlıklar altında çıkarılmasıdır. Bu da 1921'den itibaren Şark Meselesi'nin Üçüncü Safhası'nın başladığını göstermektedir.

Üçüncü Safhası: Savaşızsız, Silahsız Politika Safhası (1921)

Savaşlar sonrası değişen dünya koşulları çerçevesinde Türkiye'ye karşı geliştirdikleri savaşsız, silahsız politikayı siyaset sahnesine sürmüşlerdir. Asıl tehlikelisi de bu safhadır. Çünkü kimin dost, kimin düşman olduğunu fark edemeden Anadolu topraklarının da elimizden çıkabileceğini düşünmek çok da uzak bir komplo teorisi değildir. Bu son safhada, bir yandan AB sürecinde Türkiye'ye dikte ettirilen hususları, bir yandan da merkezinde Patrikhanenin oturduğu Ortodoks dine mensup devletler tarafından Türkiye'nin "Ortodoks Çemberi İçine Alınması" ve Türkiye'ye karşı bir *Ortodoks İttifakı* kurma gayretleri, aynı aktörler tarafından aynı mekânda, tarihte uygulanan oyunların tekrarlandığını göstergesidir (Tüfekçioğlu, 2001:6; Yalçın, 2009: 20-21).

Ortodoks İttifakı diye bilinen, Fatih'in Bizans'ı fethinden günümüze kadar canlı kalan bu fikir emperyalist politikaların temel kaldıracı olmuştur. O zamandan günümüze kadar Ortodoks İttifakının sağladığı siyasi güç; başta Yunanistan olmak üzere Sırbistan, Bulgaristan, Romanya, Ermenistan, Rusya ve ABD tarafından değişik zaman periyotlarında ve değişik şekillerde kullanılmaya çalışılmış ve çalışılmaktadır. Zaman içinde oyuncuların etkinlikleri değişse de ana fikir değişmemiştir. Ortodoks İttifakının ana fikri *Konstantinapolis'in* başkent olduğu halde Bizans'ın ihya edilmesi, Anadolu topraklarından Türklerin ve Müslümanlığın sürülerek çıkarılması, haçın hilale karşı zaferinin sağlanmasıdır.

Bugün *Megali İdea-Enosis*⁴ gayesini gerçekleştirmek isteyen Yunanistan'ın Bizans Projesi İstanbul, Kıbrıs, Batı ve Kuzey Doğu Anadolu topraklarını kapsamaktadır. Yunan devleti, içinde bulunduğu bugünkü ekonomik sıkıntılara rağmen, hâlâ Türkiye ile olan rekabetini ön planda bulundurmakta, devlet politikası haline getirdiği Megali İdea'yı Türk düşmanlığına dönüştürmektedir. 1000 yıllık Şark Meselesinin günümüzdeki son versiyonu olan AB, Türkiye'yi bölerek hazmedilebilir şekle getirme planlarını gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Birleşik bir Avrupa Devleti yolundaki girişimler ve onun içindeki Federe bir Türk Devleti, gerçekte Batı'nın Türklere zorla yaptırımadıklarını gerçekleştirebileceği bir hamlesi olarak görmek gerekir.

Avrupalının bu aşamadaki araçları etnik ve dinsel bölücülük, Ortodoks İttifakı, misyonerlik, dinler arası diyalogdur. Şark Meselesini yaratan devletler, Türkiye Cumhuriyeti'ni sarsmak için, Türkiye'nin etnik gruplarını, mezheplerini öne sürmeye çalışmaktadırlar. Peter Alford Andrew, *Türkiye'de Etnik Gruplar* adını taşıyan eserinde, kırk yedi etnik grup üzerinde durmuştur. Sayılan bu etnik gruplar arasında; Çerkezler, Gürcüler, Hemşinler, Lazlar, Keldaniler, Nusayriler, Süryaniler, Yezidiler, Zazalar, ... vd. yer almıştır. "Çerkez Tarihi Kronolojisi", "Gürcülerin Tarihi", "Yezidilerin Kökeni"... gibi azınlık-etnik bilinci kaşıyan yayınlar Türkiye'nin parçalanmasına yönelik hizmetlerdir. Aranırsa her toplum içinde bu tür unsurları bulmak mümkündür. Burada süreç, haklı olandan değil, güçlü olandan yana işlemiştir ve o şekilde devam ettiği izlenmektedir. Güçlü olan devletler, zayıf olanı ortadan kaldırmak ya da seçtiği hedefi bölmek için her türlü yolu kullanmıştır. Tarih, büyük devletlerin yöneldiği hedeflere, koordinatlar kısmen değişmiş olsa da, ulaştığını göstermiştir.

⁴ **Megali İdea:** Yunanca *Büyük Fikir* anlamına gelir. Bu kavram, özellikle Yunanistan'ın doğusuna yönelik olarak, Rumların yaşadıkları yerleri Yunanistan bayrağı altında birleştirmeyi amaçlayan yayılcı bir milliyetçilik ve dış politika anlayışını simgeler. Megali İdea'nın öngördüğü temel fikir, Bizans İmparatorluğu ile Pontus Rum Devleti'nin yeniden ihyası, hatta bir Mekadon olmasına karşın ısrarla Yunan saydıkları Büyük İskender'in fethettiği tüm toprakları yeniden fethederek Büyük Helen İmparatorluğu'nun kurulmasıdır. Bu büyük imparatorluğun başkenti de ısrarla *Konstantinapolis* diye adlandırdıkları İstanbul olacaktı. Megali İdea haritası içinde yer alan bölgenin Yunanistan'a katılması, daha sonraları kurulan bütün yer altı örgütlerinin hedefi olmuştur. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethederek Patrikliği yeniden kurması ile birlikte Megali İdea fikri doğmuş ve II. Katerina'nın Grek Projesi ile yürürlüğe girmiştir. Zaman içinde Ortodoks Kilisesi, Yunan yazarlar, şairler ve Rusya tarafından beslenen bu fikir 1791'de bir harita şeklinde düzenlenmiştir. Rigas Ferreros adlı milliyetçi Yunan bir şair tarafından 1791'de Bükreş'te hazırlanan ilk Megali İdea haritası 1796 yılında Viyana'da basılmış ve daha sonra Yunan yayılcılığının temel belgesi haline gelmiştir (Yalçın, 2009: 28).

Mustafa Kemal'in bu konudaki sözü çok anlamlıdır ve üzerinde hassasiyetle durulması gerekmektedir;

“Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri tahsilin hududu ne olursa olsun, en evvel ve her şeyden evvel, Türkiye'nin istiklaline, kendi benliğine, millî kültürüne düşman olan unsurlarla mücadele etmek lüzumu öğretilmelidir” [Tosun (Ed.), Özkaya, Saray, Balcıoğlu, Eraslan, 2003: 544].

Bu nedenle, Türk Milleti'nin tarihten ders alarak gerekli tedbirleri geliştirmesi ve olaylarda ön alması gerekmektedir. Bir *Truva Atı* misali *Misak-ı Millî* sınırları içerisinde bırakılan Ortodoks Rum Patrikhanesi'nin, Megali İdea çerçevesinde çizilen yolda yavaş yavaş fakat emin adımlarla nasıl ilerlediğini görmek için yakın tarihimizdeki olayları iyi analiz etmek gerekmektedir. 27 Şubat 2008'de yürürlüğe giren yeni *Vakıflar Yasası* ile hedefine bir adım daha yaklaşan Patrikhane gözünü hedefinden bir saniye dahi ayırmamaktadır (Yalçın, 2008:343). Patrikhanenin Ekümenikliği ve Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması yönündeki gayretleri bu çerçevede İstanbul'da tükenmek üzere olan Ortodoks nüfusuna rağmen Türkiye'nin egemenliğini tanımama gayretinin bir göstergesidir (Tüfekçioğlu, 2001: 6).

Gaston Deschamps, 1913'de yayımlanan *İstanbul'da* adlı kitabında, Fener'deki Patrik'le yaptığı şu görüşmeyi aktarmaktadır:

“Patrik bizi içtenlikle karşıladı. Gelenek olduğu üzere gül reçeli ikram etti. Sonra konuşmaya başladı Patrik Joahim (Yovakim):

—Ben yoksul bir papazım. Esir edilmiş bir bayrağın mütevazı bir hizmetkârıyım. Benim dünyevi hiçbir yetkim yoktur. Varlığım rastlantısal, ama durumum çok zordur. Hayatımın her anı bana, ırkıma, dinime ve ulusuma düşman olan bir hükûmetin (Osmanlı Devleti) yapacağı kaprislere bağlıdır. Bizim tarihimizi bildiğiniz için çektiğimiz acıları bir kez daha anlatmak ihtiyacını hissetmiyorum. Ama hiçbir şekilde ümitsiz değiliz. Benim geleceğe güvenim tamdır. Mösyö, siz Fransız'sınız. Sizler, idealist bir ulusun yurttaşı olmak şerefine sahipsiniz. Ben bir ideali temsil ediyorum. Bir gün mutlaka bu kurtuluş ideali gerçekleşecektir. Bunu hiçbir güç engelleyemez. Çünkü bu ideal canlıdır. Çünkü bu ideal ölümsüzdür. Tam dört yüz yıldır sürdürülmüş ve bugün de benimle süren idealdir. Esir ulus olmaktan çıkıp kurtuluşumuzu ve özgürlüğümüzü kazanacağımız güne kadar sürecektir” (Yeni Günaydın, 15 Nisan 1994).

Ortodoks âleminin İstanbul üzerindeki emelleri, hiç kimse kuşku duymasın ki, bugün de aynı azim ve hevesle sürmektedir. Özellikle SSCB'nin dağılmasından ve rejimin değişmesinden sonra,

Emruhan Yalçın

yeniden çarlık dönemindeki gücüne kavuşan Rus Ortodoks Kilisesi, tüm Ortodoksluğun temsilcisi ve koruyucusu olduğunu her fırsatta dünya kamuoyuna hatırlatmaktadır. Komünist rejim döneminde mal varlıklarının büyük bölümünü yitirmiş olan Rus Ortodoks Kilisesi, günümüzde bunları teker teker geri almaktadır. Böylelikle kendisine büyük gelir kapısı açan ve yeniden binlerce *Rus'u* papaz olarak eğitmeye başlayan Rus Ortodoks Kilisesi, şimdilik elinde yeterli sayıda ruhban bulunmadığı için güçlü misyonerlik faaliyetlerine girişmemektedir.

Rus Ortodoks Kilisesi iyi donanımlı, siyaset bilen, birkaç yabancı dil konuşabilen misyoner kadrolarını henüz yetiştiremediği için, bu konuda yıllardır deneyimli ve donanımlı olan Katolik Kilisesi'nin ve misyonerlerinin Polonya'da, Macaristan'da, Slovakya'da, Çek Cumhuriyeti'nde Bulgaristan'da, Romanya'da, Makedonya'da ve genel olarak Ortadoğu'da yürüttükleri *Din değiştirme* faaliyetlerini denetleyememektedir. Kadro eksikliği çeken, sadece Rusya değildir. Balkanlar'daki Ortodoks Kiliseleri de benzer sıkıntılar içindedir. Deneyimsiz Papazlar tarafından yönlendirilen yoksullaştırılmış Balkan halkları, kendilerine çeşitli vaatlerde bulunan Katolik ve Protestan Kiliselerinin etkisine girmek tehlikesi ile karşı karşıyadır.

Sonuç

Her ne kadar dinî, ekonomik, stratejik, kültürel, politik, ideolojik vb. menfaatleri birbirinden ayırmak mümkün değilse de, Avrupalı büyük devletler zaman, mekân ve diğer şartlara göre bu unsurları ayrı ayrı kullanarak hedeflerine yavaş yavaş ulaşmışlar ve Osmanlı Devleti'ni yıkmışlardır.

Avrupalı emperyalist devletler, Osmanlı tebaası olan Hıristiyan azınlıkları kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmeleri, devletten koparma çabaları bu defa yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin sınırları içinde, İstiklal Savaşı'nı kazanan evlatlarını birbirine düşürmek şeklinde ortaya konulmuştur. Öyle ki, aralarında çeşitli şive farklılıkları görülen Doğu ve Güney Doğu Anadolu'daki bir takım aşiretlerin, Kırmanca ağzı etrafında toplanarak bu bölgede sun'i bir millet olarak ortaya çıkmalarını sağlamak için ilim adamlarıyla, propagandistleriyle, Komünizm, Siyonizm gibi ideolojik saldırılarla adeta Türk Devleti'ne savaş ilan etmişlerdir. Bölgede sun'i olarak bir *Kürt* milleti yaratılmak istenmektedir. Hâlbuki bu gün İran, Irak Türkiye ve Suriye topraklarında dağınık olarak yaşayan ve kendilerine Kürt adı verilen bu unsurlar en azından Türklerin Oğuz-Türkmen boylarının Anadolu'ya gelmelerinden itibaren bin yılı aşkın bir ortak tarihe kültüre sahip oldukları

bilinmektedir. Türkiye'nin özellikle bu yakın çevre devletlere karşı takip ettiği geleneksel dostluk politikasına rağmen, bu devletlerin Türkiye'nin önemli problemlerinden biri olan *Siyasi Kürtçülük* konusunda taraf oldukları açıkça görülmektedir.

Bu düşmanca politikanın temelinde, Türkiye'nin bölgede etkinliği ve jeopolitik imkânlarının yanında, emperyalist büyük güçlerin Ortadoğu'daki hâkimiyet mücadelesi de yatmaktadır. Batılı güçler, Balkanlar'da ve Arap dünyasında oynanan oyunların aynısını bu defa memleketimizin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde oynamak istemektedirler. Batılı büyük güçlerin Ortadoğu'da kendi menfaatleri çerçevesinde şekillendirmeye çalıştıkları Büyük Ortadoğu Projesi; Türkiye topraklarının doğu ve güneydoğu kesiminde Büyük bir Ermenistan ve Büyük bir Kürdistan devletini içermektedir. Ortadoğu'da yaratılmak istenen suni milletler ve suni tampon devletler vasıtasıyla, Müslüman Türk milleti ile diğer Müslüman Türk ve Arap âleminin irtibatı kesilmek istenmektedir. Böylelikle Türkiye Cumhuriyeti Devleti, diğer Türk ve Müslüman devletler ile birlikte büyümesi ve güçlenmesi engellenecek ve AB kapsamında sürünmeye mahkûm edilmek istenmektedir.

Bütün bu gerçekler açık-seçik ortada iken T.C. Devleti'nin varlığına bir saldırı niteliğinde olan PKK terör örgütünün desteklenmesi Şark Meselesi'nin günümüzdeki yeni bir uygulamasından başka bir şey değildir. Özellikle Türkiye için Şark Meselesi halen fiili olarak mevcut olup, stratejik ve ideolojik görünümüyle varlığını sürdürmektedir. Osmanlı Devleti'nin Şark Meselesi'nden edindiği acı tecrübelerden ders alarak Türkiye Cumhuriyeti'ni günümüzdeki Şark Meselesi'nden korumanın ve kurtarmanın mümkün olduğuna inanıyoruz.

Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti Devleti; başta Azerbaycan olmak üzere, tüm Türk Cumhuriyetleri ile ileri düzeyde ilişki kurarak, geçmişten günümüze tüm Türk kültür varlıklarıyla ilgilenmelidir. Çıkarlarımızın bulunduğu Kafkasya, Avrasya ve Ortadoğu coğrafyasında her yerde bayrak göstermeli, vatan ve millet menfaatlerinin korunması için çaba sarf etmelidir.

Batılı devletlerin Şark Meselesi adı altında, Türk Milleti'nden ne istediklerinin cevabı tarihin derinliklerinde yatmaktadır. Türk gençliğini tarihten kopuk yetiştirmek, tarih derslerinin değerini zayıflatmanın da bu maksada hizmet edeceği unutulmamalıdır. Dostu düşmanı iyi ayırt edebilmek için tarihi olaylar ilmi metotlarla tetkik edilmelidir.

Tarih, büyük devletlerin yöneldiği hedeflere, koordinatlar kısmen değişmiş olsa da, ulaştığını göstermiştir. İleri görüşlü, büyük

önder Mustafa Kemal'in 1 Mart 1922'de TBMM'nin açış konuşmasında vurguladığı bu konudaki sözü çok anlamlıdır ve üzerinde hassasiyetle durulması gerekmektedir;

“Yetiştirilecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleleri tahsilin hududu ne olursa olsun, en evvel, her şeyden evvel Türkiye'nin istikbâline, kendi benliğine, millî an'anelerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek lüzûmu öğretilmelidir” (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 224).

KAYNAKÇA:

- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri** (1959). C.2, (2. Baskı), Ankara.
- Aksoy, E. (2002). **International Terrorism in the Age of Globalisation**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akşit, S. (Ed.) vd. (2005). **Türkiye Tarihi, Osmanlı Devleti 1600-1908**, C.3, İstanbul: Cem.
- Altunışık, M. B. (2002). **Ortadoğu ve Terör, Dünyada ve Türkiye'de Terör**, Ankara: Merkez Bankası, 39-48.
- Armaoğlu, F. (1964). **Siyasi Tarih 1789-1960**, Ankara.
- Armaoğlu, F. (1980). **Siyasi Tarih 1914-1980**, Ankara.
- Arslan, M. (2010). **Türkiye'de Terör Örgütlerinin Tarihsel Oluşumları**, <http://www.mustafaarslan.info/1/post/2011/04/turkiyede-teror-orgutlerinin-tarihsel-olusumlari.html>, (Erişim Tarihi, 20 Aralık 2011).
- Aslanapa, O. **Yunanistan ve Helen Fikri (Megalo İdea), Türk Düşüncesi**, C.8/9, S.15-16.
- Ateş, T. (2001). **Türk Devrim Tarihi**, (2. Baskı), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Aydın, A. (2002). **Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da İsyancılar**, Türk Dünyası Araştırmaları, S.136.
- Aydın, A. (2002). Mondros'tan Cumhuriyet'e Kadar Kürtçülük Faaliyetleri, **Türk Dünyası Araştırmaları**, S.138.
- Balibey, Atilla (2009). **Şark Meselesi, İnsan ve Medeniyet**.
- Başar, Cem (1988). **Yunan Oyunu**, İstanbul: Sembol.
- Berk, Bekir (1958). Kıbrıs ve Etrafındaki Bütün Mana, **Türk Ruhu Dergisi**, Sayı:14.

- Berk, Bekir (1962). **Patrikhane ve Kıbrıs**, İstanbul.
- Berkes, Niyazi (1978). **Türkiye’de Çağdaşlaşma**, Ankara.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi** (1986). C. 23, İstanbul: Milliyet.
- Çay, Abdülhaluk (1996). **Her Yönüyle Kürt Dosyası**, (Genişletilmiş Dördüncü Baskı), Ankara: Turan Kültür Vakfı.
- Demirel, E. (2003). **Dünyada Terör, İstanbul**: IQ Kültür Sanat.
- Develioğlu, Ferit (1986). **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Ankara.
- Ermeni Terörü, **Forsnet**, <http://www.ermenisorumu.gen.tr/turkce/teror/index.html> (Erişim Tarihi: 14.04.2013)
- Evcioğlu, Kemal (2005). **Amerika Birleşik Devletleri’nin Büyük Ortadoğu Projesi**, İzmir: Umay.
- Felsefe.Gen.TR**,http://felsefe.gen.tr/arnold_joseph_toynbee_kimdir.asp (Erişim Tarihi: 14.04.2013).
- Finkel, Caroline (2010). **Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı İmparatorluğu’nun Öyküsü** (1300–1923), İstanbul: Timaş.
- Gök, Dursun; Akandere, Osman; Sönmez, Osman; Semiz, Yaşar (1988). **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi**, Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Gündüz, Şinasi (2006). **Misyonerlik**, Ankara: Diyanet Vakfı.
- Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Öğretim Üyeleri [Kılınçkaya, M. D. (Ed.) vd.], (2006). **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, (8. Baskı), Ankara: Siyasal.
- İlter, Erdal (1995). **Ermeni Meselesi’nin Perspektifi ve Zeytin İsyanları (1780–1915)**, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- İnalcık, Halil (1964). Şark Ortodoks Kilisesi ve Bulgar Eksarhiyası Md., **Aylık Ansiklopedi**, Nu.22.
- İnalcık, Halil; **İslam Ansiklopedisi**, C.7.
- Kaplan, Mehmet; Enginün, İnci; Emil, Birol; Birinci, Necdet; Uçman, Abdullah; (1992). **Devrin Yazarlarının Kalemıyla Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal**, Ankara: Kültür Bakanlığı, C.I.
- Karal, E. Z. (1947). **Osmanlı Tarihi**, C.5, Ankara.

- Karal, E. Z. (1983). **Osmanlı Tarihi**, C.5, Ankara.
- Kocabaş, S. (1988). **Tarihte ve Günümüzde Türk-Yunan Mücadelesi**, İstanbul.
- Kodaman, B. (1983). **Şark Meselesi Işığı Altında II. Abdülhamid'in Doğu Anadolu Politikası**, İstanbul.
- Kodaman, B. (1987). **Sultan İkinci Abdülhamit Devri Doğu Anadolu Politikası**, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Kodaman, B. (Haziran1996). **Amasya Protokolü**, BTDD, S.16.
- Kurat, Y. T. (1975). **Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması**, Ankara.
- Kutay, C. **Türk Kadını Dergisi**, C.2, Sayı:9.
- Kutay, C. **Türkiye İstiklal ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi**, C.6.
- Kürşat, F. (1978). **Egeli Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Emperyalizmi**, Ankara: Suret.
- Luvaris, Prof. Dr. (1957). Universitas Der. Stuttgart (Türkçesi: **Türk Düşüncesi**), C. 8/9, S.15/16.
- Meydan Larousse** (1986/1993). (Yay. Haz. Safa Kılıçoğlu-Nezihe Araz-Hakkı Devrim), İstanbul.
- Okudan, R. G. (1961). **Umumi Amme Hukuku**, İstanbul.
- Öke, M. K. (1982). Şark Meselesi ve II. Abdülhamid'in Garp Politikaları (1876-1909), **The Journal of Ottoman Studies**, III., İstanbul.
- Öztuna, Y. (1966). **Türkiye Tarihi**, C.12, İstanbul.
- PKK Gerçeği** (1991). Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Sabah**, 28 Haziran 2007.
- Said, E.W. (1982). **Oryantalizm (Doğu Bilim): Sömürgeciliğin Keşif Kolu**, (Çev. Nezihe Uzel), İstanbul.
- Sarı, B. (2003). **Sınır Ötesi Terörizm ve Yapısal Gerçekçilik**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.
- Sarikoyuncu, A. (Şubat 1994). **Şark Meselesi ve Tarihsel Gelişimi**, ATB, Sayı:36.
- Sarikoyuncu, A. (2002). **Atatürk Din ve Din Adamları**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

- Saygın, S. (2003). **Yeni Şark Meselesi**, İstanbul: Ülke.
- Selvi, İ. (2003). **Devlet Destekli Terörle Mücadele: PKK Ve Türkiye'nin Ortadoğu Politikası**, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.
- Semiz, B. (2011). **PKK'da Değişen Ne?, Terörizm Paradoksu ve Türkiye**, [Özeren, S. (Ed.) ve Sever, M.], 55-92. Ankara: Karınca.
- Sofuoğlu, A. (1996). **Fener Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri**, İstanbul: Turan.
- Sonyel, R. S. (Nisan 1986). Büyük Devletlerin Osmanlı İmparatorluğu'nu Parçalama Çabalarında Hristiyan Azınlıkların Rolü, **Bellekten**, S.195.
- Sorel, A. (1889). **La Question d'Orient**, Paris (Meseey-i Şarkıyye (1911). (Ter.: Yusuf Ziya), İstanbul.
- Sorel, A. (1998). **Avrupa ve Fransız İhtilali**, C.1, Ankara: MEB.
- Soysal, M. (27 Haziran 2007). **Patrikhane'nin Kimliği**, Cumhuriyet.
- Stone, F. Andrews (1984). **Academies For Anatolia**, London: Universty Press of America.
- Strong, William E. (1910). **The Story of The American Board**, Norwood:The Pilgrim Press.
- Şahin, M. S. (1980). **Fener Patrikhanesi ve Türkiye**, İstanbul: Ötüken.
- Ahmet Cevdet Paşa (1893). **Tarih-i Cevdet C.II**, Yeni Tertip, (2. Baskı), İstanbul.
- Taşdemir, F. (2006). **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**, Ankara: USAK.
- Tavas, T. (2000). **Terörizm: Psikolojisi ve Hedefleri, Terörizm İncelemeleri**, Ü. Özdağ ve O. M. Öztürk (Ed.), Ankara: ASAM, 15–28.
- Terek, A. B. (Şubat 1970). **Yunan Hedefleri ve Stratejisi Karşısında Gerçekler ve Türkiye**, BTTD, S.29.
- Topçubaşı, A. (2000). **Batı ve Şark Meselesi**, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Tosun, H. (Ed.), Özkaya, Y., Saray, M., Balcıoğlu, M., Eraslan, C. (2003). **Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Hayatı**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

- Tuncay, M. (1989). **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması** (1923–1931), (2.Baskı), İstanbul.
- Tuncer, H. (1996). **Metternich'in Osmanlı Politikası (1815–1848)**, Ankara: Ümit.
- Turan, R., Safran, M., Hayta, N., Şahin, M., Çakmak, A., Dönmez, C. (2007). **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi**, Ankara: Gazi.
- Tüfekçioğlu, T. (2001). **Türkiye ve Şeytan Üçgeni**, Bursa: Hat.
- Türkmenoğlu, E. (Temmuz-Ağustos-Eylül 2005). **Ortodoks Birliği ve Türkiye, BTTD**, Dün/Bugün/Yarın, S.102–103–104, İstanbul.
- Türsan, N. (1987). **Yunan Sorunu**, Ankara: Genelkurmay ATASE.
- Uçarol, R. (1995). **Siyasi Tarih (1789-1994)**, İstanbul: Filiz.
- Uras, E. (1950). **Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi**, Ankara.
- Yalçın, E. (2008). **Atatürk Türkiye'sinde Ekümenik Ortodoks Patrikhanesi ve Bizans Projesi**, Ankara: Siyasal.
- Yalçın, E. (2009). **Son Haçlı Kalesi: Heybeliada**, Ankara: Elips.
- Yalçın, E. (2014). **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I**, Trabzon: Derya.
- Yeni Günaydın, **Yeni Ortodoks İttifakı–8, 15 Nisan 1994.**